

Koroška osrednja knjižnica
dr. Franca Sušnika
Ravne na Koroškem

**Cerkvene matrike iz
Starega trga pri Slovenj Gradcu**

**»Ohranjanje koroške
pisne dediščine«**

Digitalizacija, april 2010

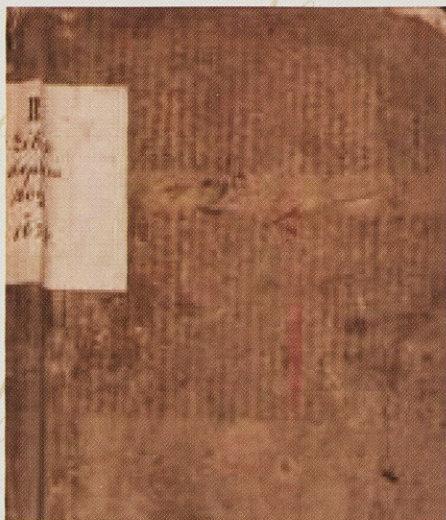
Matrike iz Starega trga pri Slovenj Gradcu

Matrika po Slovarju slovenskega knjižnega jezika pomeni matična knjiga. Podatke o matičnih knjigah za območje Slovenije najdemo v raznih vodnikih po gradivu arhivov, v vodnikih po župnijskih arhivih in tudi drugih virih. Matrike so eden izmed najzanesljivejših in najpopolnejših virov za rodoslovne raziskave. Med druge vire štejemo tudi urbarje, katastre, zemljiške knjige, šolske in družinske kronike ...

Matične knjige so javne listine, dokazujejo pa rojstvo, poroko in smrt. V začetku so matične knjige predstavljale sezname krščenih in umrlih. V 6. stoletju pa je Bizantinski cesar Justinijan predpisal, da ob porokah sestavljajo listine v diptihe (poslikani ali reliefno okrašeni plošči, ki se zapirata kot knjiga), vpisujejo preminule, vse pomembne osebe pa se vpiše v nekrologe. Takšni vpisi so imeli značaj evidence pripadnikov cerkvene občine. Obvezno vodenje rojstnih in poročnih matičnih knjig je uvedel tridentinski cerkveni zbor (1545–1563). Podrobnosti o njihovem vodenju pa so prepustili škofijskim sinodam. Obvezno vodenje mrliške knjige pa se je ustalilo, ko je papež Pavel V. 1614. leta izdal Rimski obrednik. Kljub temu pa so nekatere župnije matične knjige vodile že pred tem. Zgoraj omenjeni obrednik je hkrati tudi določil obrazce vodenja za vse tri vrste matičnih knjig.

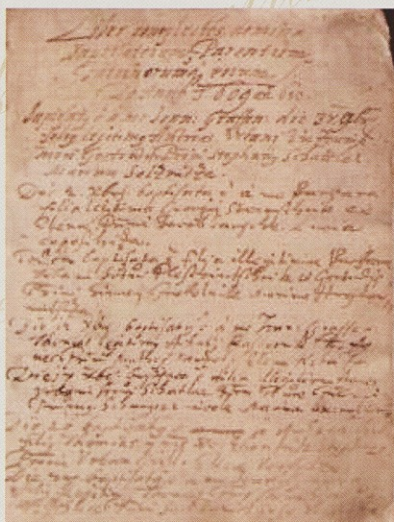
Leta 1784 je cesar Jožef II. s patentom predpisal vodenje matičnih knjig tudi s strani države. Vodenje pa je zaupal le katoliškemu župniku in rabinu, ki so imeli kot vodje matičnih knjig funkcijo pomožnega državnega organa. Župniki so tako vodili rojstne (krstne), poročne in mrliške knjige.

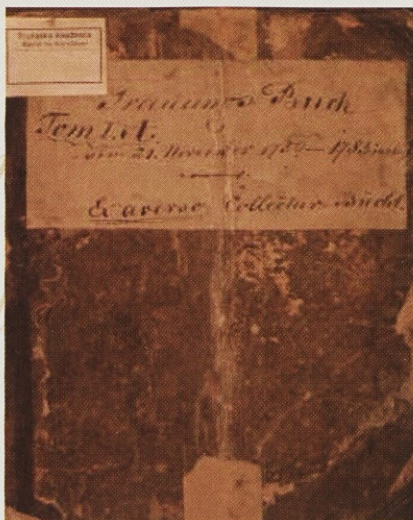
Matične knjige so se v začetku vodile kronološko po datumu rojstva, poroke in smrti. Leta 1784 pa so odločili, da v okviru župnije vpisujejo matične podatke za vsak kraj posebej. Tega pa se po večini niso držali. V začetku 19. stoletja so župniki cerkvene matrike oddali županom, ki so jih vodili od 1812 do 1814, ko so vodenje spet prevzeli župniki.

Krstna (rojstna) knjiga iz Starega trga pri Slovenj Gradcu 1609–1624

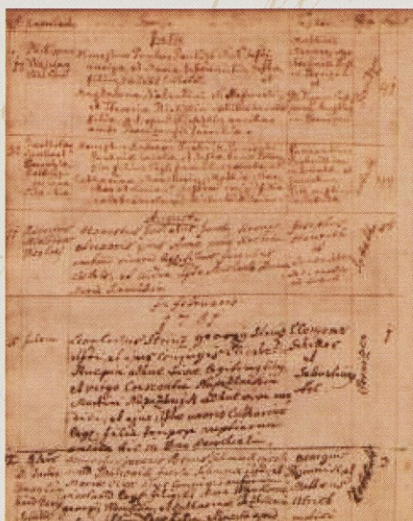
Leta 1614 je Rimski obrednik predpisal obrazec, po katerem so morali župniki vpisovati podatke v rojstno oz. krstno knjigo. V letu 1770 so uvedli tabelarične vpise, štirinajst let kasneje pa nov obrazec s stolpci za vpis datuma, kraja, imena, vere, spola, stanu, staršev in botrov. Od leta 1812 naprej je bil vpisan datum rojstva pred datumom krsta. Konec 19. stoletja pa je bil uveden spet nov formular, ki se je kasneje še spreminjal.

Poročna knjiga iz Starega trga pri Slovenj Gradcu 1756–1783

Obrazec poročne knjige po Rimskem obredniku je podoben tistemu, ki je bil predpisan za krstne knjige. Kasnejši iz leta 1784 pa je imel stolpce z letom, mesecem, dnevom, bivališčem, priimkom in imenom ženina, vero in stanom ter priimkom in imenom neveste, njeno vero, starostjo in stanom in še ime in poklic priče. Ločitve so vpisovali v poročne knjige šele od leta 1895 dalje.

Najstarejše župnijsko središče v Mislinjski dolini je bilo pri cerkvi sv. Martina v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, a ga je kmalu prekosila lastniška cerkev sv. Pankracija na gradu nad slovenjgraškim trgom, saj je bila po upravnih spremembah na oglejskem cerkvenem ozemlju ob koncu 11. stoletja tudi uradno vključena v patriarhov župnijski sistem. Župnija sv. Pankracija je bila tesno povezana z gradom in slovenjgraško gosposčino, saj so v utrdbi prebivali tako ministeriali kot župniki. Okoli kapele, ki je stala znotraj grajskega kompleksa, razumljivo ni bilo pokopališča, zato so pokopavali pod grajskim hribom, kjer je v 14. stoletju nastala cerkev sv. Rade-gunde. Ta je kasneje pridobivala na pomenu, v novi stavbi, ki so jo v neposredni bližini pozidali v 16. stoletju, pa je bil poslej sedež dušnopastirske dejavnosti. Posebno veljavo je župnija pridobila v času gospodovanja rodbine grofov Andeških od sredine 12. do sredine 13. stoletja, ko so sredi kotline pozidali novo mestno naselbino, a je središče slovenjgraške župnije v skladu s tradicijo ostalo pri sožupnih cerkvah v Starem trgu, saj je bila župnija pri mestni cerkvi sv. Elizabete (posvečena 1251) ustanovljena šele 1786. leta.

V častitljivi in bogati slovenjgraški župniji se je zvrstila množica imenitnih cerkvenih veljakov, tako je bil sredi 15. stoletja na čelu župnije znameniti Enej Silvij Piccolomini, papež Pij II., za njim pa v začetku 16. stoletja Avguštin Prigl, ki se je z vzdevkom Tyfernus kot eden prvih epigraфикov uveljavil v širšem evropskem prostoru. V času zgodnjega protestantizma je bil Prigl goreč zagovornik rimskega katolištva, z njegovo pomočjo pa je bila mogočna starotrška (slovenjgraška) župnija leta 1533 vtelovljena neposredno ljubljanski škofiji. V času protireformacije je kot podružnična cerkev »zrasla«¹ slikovita romarska ustanova sv. Uršule na Plešivcu (Uršlji gori). V novjšem času je primat v cerkvenem okolišu prevzela mestna župnija sv. Elizabete, odmev nekdanje slave je ob koncu 19. stoletja še ohranjal zgodovinar, etimolog in pisatelj župnik Davorin Trstenjak, dokumente starosvetne župnijske kronike pa danes hranijo v Škofijskem in pokrajinskem arhivu v Mariboru ter v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem.

Pravna veljavnost cerkvenih matičnih knjig je prenehala šele leta 1946, ko so začeli matične knjige voditi matični uradi.

Iz vseh podatkov, ki so zbrani v teh matičnih knjigah, lahko sklepamo na njihovo izredno raziskovalno pomembnost, tako z vidika rodoslovja kot tudi naravnega gibanja prebivalstva.

Viri:

PRAVILNIK o cerkvenih matičnih in drugih uradnih knjigah s pripombami slovenskih škofij. - Ljubljana, 1991.

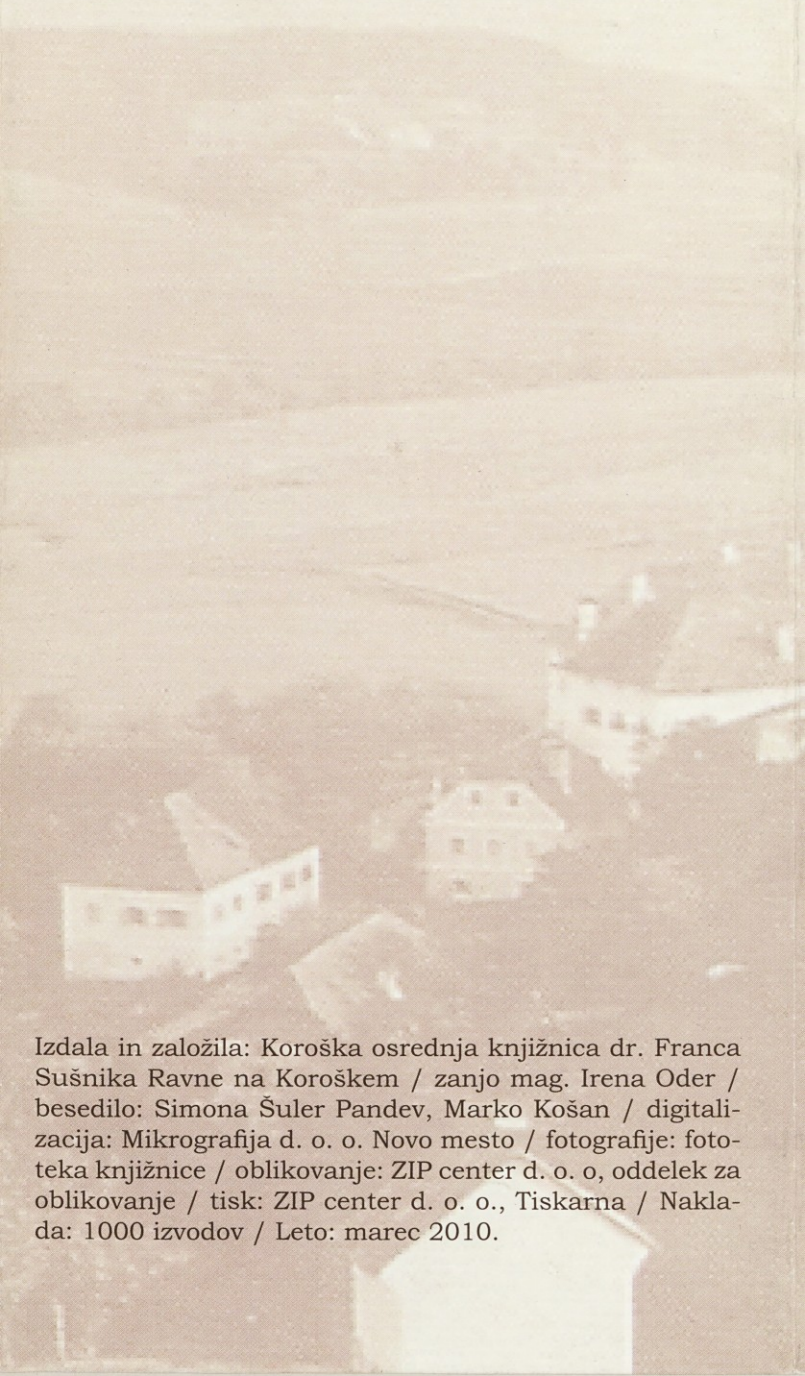
Umek, Ema: Rodoslovni viri, s posebnim ozirom na matične knjige pred l. 1946 V: Drevesa. - Letn. 2, št. 10 (1995), str. 6-14.

Umek, Ema: Civilne matične knjige na slovenskem ozemlju pred letom 1946 V: Drevesa. - Letn. 4, št. 4 (1997), str. 7-9.

VODNIK po matičnih knjigah za območje SR Slovenije. 1. - V Ljubljani, 1972.

VODNIK po matičnih knjigah za območje SR Slovenije. 2. - V Ljubljani, 1972.

Projekt digitalizacije dragocenega rokopisnega gradiva je podprlo Ministrstvo za kulturo RS v okviru projekta posebnih nalog osrednje območne knjižnice.

Izdala in založila: Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem / zanjo mag. Irena Oder / besedilo: Simona Šuler Pandev, Marko Košan / digitalizacija: Mikrografija d. o. o. Novo mesto / fotografije: fototeka knjižnice / oblikovanje: ZIP center d. o. o., oddelek za oblikovanje / tisk: ZIP center d. o. o., Tiskarna / Naklada: 1000 izvodov / Leto: marec 2010.